

จิตตปัญญาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 : นักศึกษาวิชาชีพครู

The Contemplation for Developing the Teacher Characteristics in the 21st Century: The Pre-Service Teachers

มนตรี หลินภู¹ | Montree Linphoo

บทคัดย่อ

จิตตปัญญาเป็นปัญญาที่มีฐานมาจากจิตซึ่งได้รับการบ่มเพาะอย่างดีแล้ว ผ่านกระบวนการใคร่ครวญด้วยใจในระดับเหนือสำนึกจนเกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เห็นการผสมผสานเชื่อมโยงอย่างเป็นภราดรภาพระหว่างตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อมอันเป็นเหตุให้เกิดความอ่อนโยนภายในที่นำไปสู่ความอ่อนน้อม เคารพและให้เกียรติความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคลผ่านการบูรณาภาพของความรักและเมตตา ที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพชีวิตรอบรอบก็มีความเชื่อมั่นในศักยภาพที่จะถอดถอนตัวตน ในระดับจิตได้สำนึกที่คับแคบเห็นแก่ตัว อันเป็นรากเหง้าของความยึดมั่นถือมั่นในอดีตตาเพื่อขยายมิติแห่งความสำนึก ในการอยู่ร่วมกันที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นเป้าหมายและพร้อมลงมือกระทำ เพื่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่สร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นแก่องค์กร สังคมและโลก การเรียนรู้แนว “จิตตปัญญา” จึงเป็นไปเพื่อปลุกการตื่นรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะภายในตัวมนุษย์จนนำไปสู่ปัญญาที่กระจ่างชัดเกิดการปฏิวัติจิตที่คับแคบสู่จิตที่กว้างใหญ่ไพศาล ด้วยมิตรภาพแห่งความกรุณาและเกื้อกูล

คำสำคัญ : จิตตปัญญา คุณลักษณะครู นักศึกษาวิชาชีพครู ศตวรรษที่ 21

¹อาจารย์สาขาจิตวิทยาและการแนะแนว ศูนย์จิตตภาวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ติดต่อได้ที่ : Montreegate@hotmail.com

¹Lecturer, Program in Psychology and Guidance, Mind Coach Foundation, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University, e-mail : Montreegate@hotmail.com

Abstract

Contemplation is the intuition based on the well-trained mind through pondering with the consciousness leading to the awakening of all thing values, see the solidarity connectedness among oneself, others, society, and environment which cause the inner tender within the self and leads to docile, respect, and honour each humanness with the integration of loving-kindness towards mankind and entire beings as well as having confidence in self-potential to dismantling the subconsciousness of smug and selfish which is the root of self-attachment in order to expand the awareness dimension in living together that consider the public benefits as a target and be ready to act the creative changes to the organization, the society, and the world. Contemplative earning is the alarm of awakening of attributes within humans leading to insight intuition in order to revolutionize from smug to generous with the loving-kind and supportive mind.

Keywords: Contemplation, Teacher Attribute, Pre-Service Teachers, 21st Century

บทนำ

การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นเอาตัววิชาเป็นที่ตั้งตั้งที่ผ่านมาได้สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นกับมิติตามความเป็นมนุษย์ที่ขึ้นชื่อว่าเป็น “สัตว์สังคม” ที่จะต้องดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลและเห็นอกเห็นใจกันกลายเป็นต้องแข่งขัน แบ่งชนชั้น เกิดวิกฤตการณ์ด้านความเหลื่อมล้ำของคุณค่าความเป็นมนุษย์จนส่งผลเสียหายต่อการดำรงอยู่เป็นสังคม ต่างคนต่างคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องเป็นหลัก ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจและการแสดงออกโดยไม่ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ปัญหาดังกล่าวล้วนมีต้นเหตุมาจากมิติกายในจิตใจที่มีความคับแคบ ขาดจิตสำนึกตระหนักรู้ในการอยู่ร่วมกัน ยึดมั่นถือมั่นในความคิดความเห็นของตนเอง มุ่งแต่จะเอาชนะด้วยการแข่งขันจนลืมมิติมิตรภาพ ขาดการสำนึกด้านความผูกพันในฐานะเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

จิตตปัญญากับการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 :

นักศึกษาวิชาชีพครู

การแก้ไขวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นจึงต้องหันกลับมาทบทวนและเรียนรู้มิติภายในตัวมนุษย์ด้วยวิถีที่จะก่อให้เกิดปัญญาอันแท้จริงผ่านกระบวนการสร้างความสมดุลระหว่างกาย ใจ และความคิด เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน จนจิตเกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เกิดความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ อ่อนน้อมถ่อมตนต่อธรรมชาติและขยายขอบเขตความสำนึกเพื่อส่วนรวม มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสรรพสิ่ง และจะต้องเรียนรู้้อย่างใคร่ครวญด้วยใจที่ละเอียดลึกซึ้งซึ่งเรียกว่า “การเรียนรู้แนวจิตตปัญญา”

การเรียนรู้แนวจิตตปัญญาถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถนำมาพัฒนาคุณลักษณะภายในของบุคคลที่จะไปประกอบอาชีพเป็นครูได้ เนื่องจากบุคลากรสายนี้ถือว่าเป็นคลังปัญญาของประเทศที่จะก้าวไปทำหน้าที่พัฒนาผู้เรียนแต่ละรุ่นในอนาคต นักศึกษาวิชาชีพครูจะต้องได้รับการปฏิบัติในระดับจิตใต้สำนึกเพื่อให้เกิด “คุณสมบัติ” ด้านการสำนึกผู้เพื่อสาธารณะ มีความเชื่อมั่นศรัทธาภายในตน ลดตัวตนที่คับแคบด้วยใจที่เปิดกว้างจนเกิดความอ่อนน้อมถ่อมตน เห็นการเชื่อมโยงระหว่างตนเอง ผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งจะต้องไปเป็นตัวแทนของความจริง ความดีและความงามให้กับสังคมในเชิงรูปธรรม

บทความนี้นำเสนอเพื่อให้ครูอาจารย์หรือบุคลากรทางการศึกษาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาปัญญาอันเกิดจากมิติภายใน ควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้เชิงวิชาการของนักศึกษาวิชาชีพครูสังกัดครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ อีกทั้งเป็นไปเพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวปฏิบัติด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาไปสู่การพิสูจน์เชิงประจักษ์ในรูปแบบการวิจัย นอกจากนี้ยังเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเป็นแนวทางสำหรับผู้ศึกษาโดยตรงที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการบ่มเพาะตนเองเพื่อความเติบโตภายในและความเจริญงอกงามของชีวิต

แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้แนวจิตตปัญญา

การเรียนรู้แนวจิตตปัญญามีรากฐานมาจากแนวคิดเรื่องไตรยางค์แห่งการเรียนรู้ (ประเวศ วะสี, 2557, น. 21-25) ได้แก่

1. การเรียนรู้ในฐานะวัฒนธรรมเพื่อการทำเป็นคือเอาวิถีชีวิตร่วมกันเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง

2. การเรียนรู้จากการคิดอย่างเป็นเหตุและผลด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กล่าวคือใช้เหตุผลวิเคราะห์สังเคราะห์ให้สิ่งที่รับรู้กลายเป็นความรู้ที่คมชัดลึกยิ่งขึ้น

3. การเรียนรู้ด้วยจิตตปัญญาเป็นไปเพื่อการทำให้ยังเกิดความรู้อย่างแท้จริง คือ การศึกษาจากการดูจิตของตนเองแล้วเกิดปัญญาโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ผู้เรียนตื่นรู้ ใจกว้างขึ้นและเห็นแก่ส่วนรวม มีสมาธิ มีปัญญา เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง และความรู้สึกลึกซึ้งเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติเพื่อเป็นรากฐานการเปลี่ยนแปลง ขั้นพื้นฐานในองค์กร ทำให้คนในองค์กรและชุมชนเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่ากันและกัน อย่างลึกซึ้งจนเชื่อมประสานเป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกัน โดยสันติอย่างแท้จริง

จิตตปัญญามีความเชื่อว่ามนุษย์มีคุณค่าศักดิ์ศรีและมีศักยภาพความสามารถ ที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองด้วยการตระหนักรู้ผ่านประสบการณ์ตรงภายในตนเองเกี่ยวกับ คุณลักษณะภายในตัวเอง กล่าวคือ มนุษย์มีความจริง ความดี และความงามอยู่ในตัว อีกทั้ง มองเห็นคุณค่าของสรรพสิ่งที่เชื่อมโยงต่อกัน มองมนุษย์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่งหรือ เป็นหนึ่งเดียวที่เชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ ในจักรวาล จึงไม่ได้แยกตัวปฏิบัติต่างหาก ไม่ยึดตัวเอง เป็นศูนย์กลาง ปฏิวัติตัวตนจากมิติภายในของจิตใจในระดับใต้สำนึก เป็นการตระหนักรู้ และสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่ง ไม่แปลกแยกตนเองออกจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม ผู้คน และพร้อมที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงสิ่งรอบข้างให้ดีขึ้น มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่สังคม อีกทั้งมีความศรัทธาในเพื่อนมนุษย์ เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นที่พร้อมให้การเกื้อกูลการอยู่ร่วมกัน

สามารถวิเคราะห์ความเชื่อพื้นฐานตามแนวคิดของ ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อติศร จันทรสุข (2559, น. 67-68) ได้ดังนี้

1. ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ (Humanistic value) ว่ามนุษย์ทุกตัวตนล้วน แต่มีเมล็ดพันธุ์แห่งความดีงามที่เป็นองค์ประกอบภายใน ได้แก่ มีความดี ความจริง และความงามอยู่ในตัว มีศักยภาพที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายอันสูงสุด (นิพพาน พระเจ้า ปรมาตมัน เอกภาพ) มีจิตใจที่พร้อมจะทุ่มเท มุ่งมั่น ในการสร้างสรรค์ สิ่งที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์เพื่อสังคม การจัดกระบวนการเรียนรู้จึงไม่ใช่การ “สอน” แต่เป็นการเอื้ออำนวยด้านเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความงอกงามเติบโตภายในของผู้เรียนแต่ละคน

จิตตปัญญากับการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 :

นักศึกษาระดับปริญญาโท

2. กระบวนทัศน์แบบองค์รวม (Holistic paradigm) เป็นการมองว่ามนุษย์เป็นเอกภาพกับสรรพสิ่ง มีการผสานเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์และสรรพสิ่งต่างก็เป็นองค์รวมของกันและกัน เมื่อมนุษย์กระทำสิ่งใดย่อมมีผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ ด้วย เช่นเดียวกันเมื่อสิ่งอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงย่อมมีผลกระทบต่อมนุษย์เช่นกัน จึงไม่ควรที่จะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง เน้นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งตนเอง ผู้อื่น สังคม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

3. การยอมรับและเคารพความแตกต่างของปัจเจกบุคคล (Acceptance and Respect of Individual Differences) ผู้สอนหรือกระบวนกรต้องเปิดใจยอมรับและเคารพในความแตกต่างของผู้เรียนอย่างไม่มีเงื่อนไขไม่ว่าจะเป็นความคิดความเชื่อ ประสบการณ์ พื้นความรู้ ค่านิยมตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่หล่อหลอมผู้เรียนให้มีบุคลิกลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างกันทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคม กล่าวได้ว่า การเรียนรู้แนวจิตปัญญามีแนวความเชื่อพื้นฐานในการมองมนุษย์ในแง่ของความศรัทธาเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์แต่ละบุคคลและพร้อมที่จะเติบโตงอกงามภายใต้เงื่อนไขที่เอื้ออำนวย จึงไม่เน้น “การสอนหรือการถ่ายทอดความรู้” แต่เน้นการจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ อีกทั้งมองว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง แต่เป็นเนื้อเดียวกันกับสรรพสิ่งที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและมีผลกระทบต่อกันและกัน รวมถึงการยอมรับและให้เกียรติความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคลอย่างไม่มีเงื่อนไข

จุดมุ่งหมายการเรียนรู้แนวจิตตปัญญา

จิตตปัญญาเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เน้นการพัฒนาความคิด ความรู้สึกภายในตนเองอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง รู้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติและสามารถประยุกต์เชื่อมโยงกับศาสตร์ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุล อีกทั้งมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความชัดเจนในปัญญาคือ เข้าถึงความจริง ความดีและความงาม ไม่ใช่การท่องจำเพียงความรู้ที่อยู่ภายนอกเท่านั้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ในตนเองและเกิดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมโดยมีคุณลักษณะต่าง ๆ ภายใต้กรอบของการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การสังเกตอย่างมีสติซึ่งทำให้มีทิศทางที่ชัดเจนมากขึ้น (ศิริประภา พุทธิกุล, 2553, น. 4) ด้วยเหตุนี้ จิตตปัญญาจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงในระดับต่าง ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร และการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ น้อย ๆ

แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างลึกซึ้งโดยจิตตปัญญาเป็นทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติ ส่วนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเป็นเป้าหมาย (วิจักขณ์ พานิช, 2548, น. 14)

ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิสร จันทรสขุ (2559, น. 52) ได้กล่าวถึง ความมุ่งหมายที่สำคัญของการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาในบริบทของสังคมไทยไว้ 2 ประการ ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้และได้เรียนรู้จิตของตนเองจนเกิดปัญญาการหยั่งเห็น สามารถเข้าถึงความจริงความดีและความงามได้อย่างจริงแท้ เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตสำนึก เปลี่ยนรูปความรู้สึกรู้สึกนึกคิดใหม่ด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตัวตนของตนเอง เพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งอย่างสอดคล้องตรงต่อความเป็นจริง นำไปสู่การเกิดความรัก ความเมตตา และความอ่อนน้อมถ่อมตนขึ้นภายในตน

2. เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม เป็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดด้าน ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ตระหนักถึงความเป็นองคาพยพร่วมกัน มีจิตสำนึกสาธารณะ เกิดความกระหายใคร่เห็นองค์กรและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีงามสร้างสรรค์ และพร้อมที่จะนำไปสู่การลงมือกระทำเพื่อให้องค์กร สังคมหลุดพ้นไปจากวิกฤตการณ์ ของมนุษยชาติที่กำลังเผชิญอยู่ด้วยพื้นฐานจิตใจที่มีความดีความงามและความจริงนั้น

จากจุดหมายดังกล่าวชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงใน 2 ระดับ ระดับแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองระดับจิตสำนึกจนเกิดปัญญาการหยั่งรู้อย่างลึกซึ้งจนจิตเข้าถึงความดีความงามและความจริงแท้ภายในตนเอง มองเห็นมิตรภาพระหว่างเพื่อนมนุษย์ เชื่อมโยงตนเองกับสรรพสิ่งอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เกิดความรักเมตตา และมีตัวตนที่อ่อนโยน และอ่อนน้อมต่อสรรพสิ่ง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระดับ 2 เกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกสำนึก รับผิดชอบต่อส่วนรวม มีจิตสำนึกสาธารณะด้วยการสำนึกรู้ในการอยู่ร่วมกันและพร้อมที่จะทุ่มเทเสียสละเพื่อลงมือกระทำให้องค์กร สังคมหลุดพ้นจากวิกฤตการณ์ของมนุษย์ที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน

กิจกรรมการเรียนรู้แนวจิตตปัญญา

การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาจะไม่เน้นการบรรยายเนื้อหาหรือ การสอน แต่จะเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการใคร่ครวญ ตรวจสอบ การเคลื่อนไหวจิตใจของตนเองเมื่อเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ฉะนั้น จึงสามารถเรียนรู้ผ่าน

จิตตปัญญากับการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 :

นักศึกษาระดับปริญญาโท

กิจกรรมได้อย่างหลากหลาย ดังนี้ (สลักจิต ตรีธรมโภาส, 2563, ออนไลน์; Shani Singh, 2017, p. 322)

1. เรียนรู้ผ่านกิจกรรมประจำวัน เป็นการเฝ้าสังเกตความรู้สึกของตนเองขณะที่ดำเนินกิจกรรมหลัก ๆ ในชีวิตประจำวันอย่างรู้เท่าทัน เช่น การเก็บที่นอน การรับประทาน อาหาร การปิดกวาดเช็ดถูอาคารสถานที่ เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนรู้เท่าทันความรู้สึกของตนเองที่ขุ่นมัวหรือผ่อนคลายขณะดำเนินกิจกรรมเหล่านั้นนำไปสู่การไม่ถูกครอบงำด้วยกระแสความคิดเชิงลบ

2. เรียนรู้ผ่านการเคลื่อนไหว เป็นการเฝ้าสังเกตและจดจ่อกับกิริยาอาการเคลื่อนไหวของร่างกายในรูปแบบต่าง ๆ ณ ปัจจุบันขณะด้วยการมีสติ เช่น การฝึกโยคะ รำไทเก๊ก ชี่กง การยืน เดิน นั่ง หรือนอน เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนมีสมาธิจดจ่อกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งนาน ๆ อันเป็นฐานของจิตที่สงบนิ่งซึ่งจะนำไปใช้ในการใคร่ครวญเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง

3. เรียนรู้ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ เป็นการฝึกความละเอียดประณีตของจิต ผ่านการพิจารณาใคร่ครวญภายในเพื่อให้เกิดญาณทัศนะ (การหยั่งเห็น) ด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์ด้านศิลปะ เช่น การวาดภาพ การจัดดอกไม้ การเย็บปักถักร้อย การตกแต่งสวนหย่อม เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดปัญญาที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องพิจารณาแยกแยะอย่าง ถี่ถ้วน มีความละเอียดรอบคอบในการประกอบกิจหรือตระหนักรู้ในเรื่องราวใด ๆ

4. เรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางสังคม เป็นการสังเกตวิถีการดำเนินกิจกรรมของคนในสังคม ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้คนในกลุ่มที่เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เห็นความเชื่อมโยงแห่งเหตุปัจจัยของความสุขความทุกข์ในชีวิตจริง เช่น การมีสติใคร่ครวญการดำเนินชีวิตของตนเองและผู้อื่น กิจกรรมค้ายาอาสา เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักความเมตตา เห็นอกเห็นใจในความทุกข์และชื่นชมยินดีในความสุขของปรกัมีจิตกรุณาอยากช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

5. เรียนรู้ผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสัมผัสพลังภายในอันเกิดจากจิตสำนึกรู้ด้านความงามที่มีต่อสรรพสิ่ง สัมผัสความบริสุทธิ์ของธรรมชาติเพื่อพัฒนาความสงบ ทำได้ผ่านกิจกรรม เช่น พิธีกรรมทางศาสนา (สวดมนต์) การปลืกวิเวกสัมผัสธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อให้สภาวะจิตของผู้เรียนเกิดความผ่อนคลาย ทลายกำแพงกั้นระหว่างตัวตนของตนเองกับความบริสุทธิ์ของธรรมชาติพร้อมเปิดรับสิ่งรอบข้างให้เข้ามา เยียวยาและเกื้อหนุนจิตใจให้สงบเยือกเย็น เป็นการเชื่อมโยงตนเองกับสรรพสิ่งรอบตัว

6. เรียนรู้ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นการระลึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ อาทิ พระเจ้า เทวดา พระ บรรพบุรุษ เป็นต้น เป็นการร้องขอ อธิษฐานจิตให้เพื่อนมนุษย์พ้นจากความทุกข์ทั้งหลายผ่านกิจกรรม เช่น การสวดมนต์ การอ่านพระคัมภีร์ การอธิษฐาน การเจริญเมตตาภาวนา เป็นต้น เพื่อสร้างฐานพลังงานให้กับผู้เรียนได้เกิดกำลังใจ อีกทั้งรู้จักแผ่ขยายพลังงานดังกล่าวเพื่อให้สภาพจิตใจเกิดความอ่อนโยน

7. เรียนรู้ผ่านความสงบนิ่ง มุ่งเน้นให้จิตตั้งมั่นในกิริยาอาการใดอาการหนึ่งนาน ๆ ของร่างกายเพื่อจิตเกิดความตั้งมั่นผ่านกิจกรรม เช่น การทำสมาธิโดยการจดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาทิ ลมหายใจ เพ่งมองวัตถุ หรือฟังดนตรีบรรเลง เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการรู้ตัวทั่วพร้อม จิตใจไม่วอกแวกหรือซัดส่ายไปตามสิ่งเร้าภายนอก เป็นอิสระภายในตัวเอง มีความสุขที่ล้าลึกอันจะนำไปสู่การเกิดปัญญาที่แท้จริง

8. เรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงสัมพันธ์ เป็นการเฝ้าสังเกตความรู้สึกนึกคิด ฝ้ามองปรากฏการณ์ภายในของตนเองที่เกิดขึ้นด้วยสติขณะพบปะสนทนากับผู้อื่นและอาศัยการสะท้อนในฐานะกัลยาณมิตร เทคนิคที่นำมาใช้ผ่านกิจกรรมนี้ ได้แก่ การฟังอย่างลึกซึ้ง สนทนาสนทนา การเขียนบันทึกสะท้อนคิด การพูดสะท้อนคิด การสนทนากับเสียงภายใน เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้มองเห็นและเข้าใจตัวตนอย่างที่ตัวเองเป็นจริง ๆ ปราศจากอคติคิดเข้าข้างตัวเองและเปิดใจยอมรับอย่างตรงไปตรงมารวมทั้งได้เรียนรู้และฝึกทักษะการสื่อสารอันจะเป็นประโยชน์ในการอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคม

คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21

บทบาทของครูผู้สอนในยุคปัจจุบันไม่เหมือนกับในอดีตที่ผ่านมาที่ครูเป็นศูนย์กลางของความรู้ การเรียนการสอนจึงมีลักษณะเป็นการถ่ายทอดเนื้อหาจากครูผู้สอนไปยังผู้เรียน แต่ปัจจุบันความรู้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและมีปริมาณมหาศาล ความรู้ของครูจึงไม่เพียงพออีกต่อไป เพราะฉะนั้น ครูจึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากผู้สอนมาเป็นกระบวนการ (Facilitator) กล่าวคือ เป็นผู้คอยขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ให้ดำเนินไปสู่เป้าหมาย การเป็นกระบวนการจะต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีจิตใจประกอบด้วยเมตตาที่คอยให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางในการเรียนรู้ เปิดใจกว้างยินดีรับฟังปัญหาหรือข้อคิดเห็นของผู้เรียน เป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน ใฝ่รู้และรอบรู้ทั้งด้านวิชาการและการดำเนินชีวิต มนตรี หลินภู (2562, น. 191) กล่าวว่าครูจะต้องมีความรอบรู้และ

จิตตปัญญากับการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 :

นักศึกษาวิชาชีพครู

มีความสามารถในหลาย ๆ เรื่อง นอกจากนี้จะต้องมีความประพฤติที่ดีงามเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน รู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีเทคนิคการสอนที่สามารถจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ คอยให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต มีคุณลักษณะด้านจิตใจที่เมตตา ปราปรณาดีต่อผู้เรียน มีความจริงใจที่จะช่วยเหลือผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ สมหมาย ปะบุตร (2558, น. 169) ได้ศึกษาคุณลักษณะครูไทยและครูต่างประเทศในศตวรรษที่ 21 ได้สรุปคุณลักษณะของครูที่จะต้องปรับเปลี่ยนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านที่สำคัญต่อไปนี้

1. ครูต้องมีทักษะด้านต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ในโลกปัจจุบัน ได้แก่ ทักษะกระบวนการจัดการความรู้เพื่อผู้เรียน ทักษะการสื่อสารโดยใช้ภาษาสากล และทักษะการถ่ายทอดความรู้ โดยเลือกใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายให้เหมาะสมกับผู้เรียนปัจจุบัน
2. ครูต้องมีความรู้ด้านวิชาการในสาระหลักสูตรระดับประเทศ และโลกเพื่อนำมาเชื่อมโยงความรู้สู่ผู้เรียนปัจจุบัน
3. ครูต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมนำความรู้
4. ครูต้องมีบุคลิกภาพที่ดี ทั้งกาย วาจา ใจ และภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้พัฒนาไปสู่ความยั่งยืน
5. ครูต้องมีความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมในระดับประเทศและประชาคมโลก

กล่าวได้ว่า ครูจะต้องมีคุณลักษณะด้านสมรรถนะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีความรอบรู้ในเนื้อหาวิชาการที่สอนอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งจะต้องมีความรอบรู้ในด้านอื่น ๆ ประกอบด้วย และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรม มีบุคลิกภาพที่ดีงาม ทั้งกาย วาจา ใจ เข้าใจผู้เรียนและยอมรับความแตกต่างตั้งแต่ระดับปัจเจก (ตัวตน) สังคม วัฒนธรรม (ความคิดความเชื่อ) มีความเป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยความเอาใจใส่ สามารถประยุกต์เชื่อมโยงความรู้วิถีชีวิตจริงของผู้เรียนได้

จิตตปัญญากับการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครู

นักศึกษาวิชาชีพครูเป็นกำลังสำคัญที่จะก้าวไปเป็นครูในอนาคต ผู้ที่จะไปทำหน้าที่ครูจึงต้องได้รับการบ่มเพาะทั้งความรู้ความสามารถและจิตวิญญาณความเป็นครู นักศึกษาครูจะต้องไม่ไปประกอบอาชีพครูเพียงแต่หวังความมั่นคงในอาชีพการงานหรือได้รับเงินเดือนเท่านั้น แต่จะต้องไปทำหน้าที่ครูอย่างมืออาชีพ เป็นครูด้วยหัวใจ ที่คำนึงถึง “คุณค่า” มากกว่า “มูลค่า” กล่าวอีกนัยหนึ่ง ต้องมีใจที่เปิดกว้าง มองเห็นเมล็ดพันธุ์แห่งความงดงามภายในจิตใจของบุคคลอื่นโดยเฉพาะเด็กนักเรียนที่พร้อมจะงอกเงยและเติบโตไปเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ฉะนั้นนักศึกษาวิชาชีพครูจำเป็นจะต้องได้รับการปลูกฝังคุณค่าเหล่านี้ก่อนเพื่อความสำนึกูแห่งคำว่า “ครู” ซึ่งแปลว่า ผู้หนักแน่นมั่นคง ซึ่งจะต้องทุ่มเทพลังกำลังแห่งความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวเองในการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและพัฒนาศักยภาพภายในตนจนเกิดเป็นความสำนึกูขึ้นในตนเอง อีกทั้งจะต้องเชื่อมั่นในคุณค่าแห่งเมล็ดพันธุ์ในตัวบุคคลอื่นที่พร้อมจะเบ่งบานเมื่อได้รับการเกื้อหนุนในฐานะที่ตนเองเป็นกัลยาณมิตร หากมองจากมุมนี้มีลักษณะสอดคล้องกับความคิดพื้นฐานตามแนวจิตตปัญญา ในเรื่อง “ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์”

อีกประการหนึ่ง จิตตปัญญาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนามิติภายในด้วยการใคร่ครวญตนเองจนเกิดการหยั่งเห็น (ปัญญาญาณ) จนสัมผัสได้ถึงความคิดความงามและความจริงแท้ภายในตน นักศึกษาครูจะต้องได้รับการกระตุ้นให้เกิดความสำนึกูตระหนักรู้คุณค่าของสรรพสิ่ง ให้มองเห็นการผสมผสานเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับผู้อื่นและสิ่งรอบข้างอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เกิดความเห็นอกเห็นใจ ไม่รู้สึกแปลกแยกแตกต่างระหว่างตนเอง ผู้อื่นและธรรมชาติ จะต้องสำนึกถึงการเคารพให้เกียรติผู้อื่น มีจิตใจที่อ่อนโยนและอ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เสมอ ตระหนักรู้มิติภายในตนเองด้วยการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกูใหม่ที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม รู้จักมองโลกผู้อื่น และธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวมเชื่อมโยงกันและกันจนจิตใจเกิดอิสระ เกิดความสุข เกิดปัญญาและความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งหรืออีกนัยหนึ่ง เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั่นเอง (ประเวศ วะสี, 2550, น. 13 - 14) และพร้อมที่จะลงมือสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่องค์กร สังคม และโลกเสมือนตนเองเป็นเอกภาพหนึ่งเดียวกับสิ่งเหล่านั้น มองจากมุมนี้จะเห็นว่ามีความสอดคล้องกับความคิดพื้นฐานในเรื่อง “กระบวนการทัศน์แบบองค์รวม”

จิตตปัญญากับการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 :

นักศึกษาวิชาชีพครู

กิจกรรมแนวจิตตปัญญาที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ นั้น สามารถบูรณาการร่วมได้ในทุกรายวิชาหรือจะจัดเป็นกิจกรรมกลุ่มเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะเฉพาะอย่าง โดยขั้นเริ่มต้นจะเน้นการสร้างความตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะ (Here and Now) ผ่านการฝึกสติ (Mindfulness) การกำหนดรู้อวัยวะส่วนต่าง ๆ (Body Scan) การตระหนักรู้กริยาท่าทาง (Movement Scan) การฝึกผ่อนคลายผ่านโยคะ ไทเก๊ก การตามดูลมหายใจเข้า - ออก การร้องเพลงที่มีความหมายเชิงบวก หรือฟังดนตรีบรรเลงสมาธิ ขั้นดำเนินการจัดการเรียนรู้จะใช้เทคนิคแนวจิตตปัญญาเข้ามาร่วมด้วย อาทิ การใส่ใจรับฟังด้วยการห้อยแขวนพิพากษาดัดสิน ปลอ่อย่างตัวตนเพื่อเปิดใจใคร่ครวญเรื่องราวที่ได้ยินด้วยใจที่เป็นกลาง พร้อมทั้งคำนึงถึงมิติภายใน (ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ มุมมอง เจตคติ) ทั้งของผู้พูด ผู้สอน สมาชิกกลุ่มรวมถึงตนเอง ขั้นสรุปใช้เทคนิคการสะท้อนคิดเพื่อทบทวนมุมมองที่ต้ององค์ความรู้ที่ได้รับนั้น ตระหนักถึงคุณค่าความหมายที่ช่วยขยายขอบเขตมิติความรู้ภายในตนและอาจปิดท้ายด้วยการอธิษฐานจิต คิดปรารถนาเชิงบวกบนฐานของความเมตตากรุณาทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและสรรพชีวิตทั้งหลาย

การเรียนรู้แนวจิตตปัญญาสามารถนำมาใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูในแง่มุมดังต่อไปนี้

1. การสร้างความตระหนักรู้ตนเอง เป็นการช่วยให้นักศึกษาได้เข้าใจและรู้จักตนเอง มีสติใคร่ครวญ ทบทวนข้อเด่น - ข้อบกพร่อง และยอมรับตนเองตามความเป็นจริง นำไปสู่การพยายามปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ
2. การสร้างความเข้าใจผู้อื่น เป็นการช่วยให้นักศึกษาเปิดใจยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคลตามที่เขาเป็น ไม่เอาความรู้สึกนึกคิดของตนเองไปตัดสินหรือพิพากษา
3. การสร้างทักษะการติดต่อสื่อสาร เป็นการช่วยให้นักศึกษาตระหนักถึงกาลเทศะความเหมาะสมในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รู้จักการวางตัว มีความสุภาพอ่อนโยน ทั้งภาษาพูดและภาษาท่าทาง
4. การสร้างความเป็นสังคม เป็นการช่วยให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร เสียสละ มีจิตสาธารณะที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
5. การสร้างความเข้าใจชีวิตและโลกตามความเป็นจริง เป็นการช่วยให้นักศึกษาลดความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนและไม่ขัดแย้งต่อกฎเกณฑ์ของโลกสมมติพร้อมทั้งดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย

6. การส่งผ่านมิติความงาม เป็นการช่วยให้นักศึกษารู้สำนึกในการพูดคุยแลกเปลี่ยน ด้านเนื้อหาความรู้เชิงวิชาการผ่านความรักความเมตตาด้วยหัวใจของความกรุณาที่มีต่อเพื่อนในกลุ่มในฐานะที่ตนเองเป็นกัลยาณมิตร

แง่มุมการจัดการเรียนการสอนดังกล่าว สามารถพัฒนาผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ตามหลักจิตตปัญญา 7 ชั้นหรือภาษาอังกฤษใช้คำว่า 7C's ประกอบด้วย (ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิสร จันทรสุข, 2559, น. 67-68)

ขั้นที่ 1 หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) เป็นขั้นที่ผู้นำกลุ่มดำเนินกิจกรรมโดยให้นักศึกษาได้อยู่กับตนเองผ่านการทำสมาธิเป็นการสร้างสภาวะจิตให้เกิดความเหมาะสมต่อการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ใคร่ครวญทบทวนทั้งในด้านเนื้อหาความรู้ ด้านระหว่างบุคคลและด้านภายในตัวบุคคล

ขั้นที่ 2 หลักความรักเมตตา (Compassion) เป็นขั้นที่ผู้นำกลุ่มชวนนักศึกษาให้มองเห็นมิติความงามหรือคุณค่าของแต่ละคนของเพื่อนสมาชิกเพื่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นเป็นมิตรปลอดภัย แต่ละคนกล้าที่จะเปิดเผยตัวเองพร้อมทั้งส่งพลังโอบอุ้มเพื่อเกื้อหนุนกลุ่มผ่านการให้กำลังใจและการรับฟังซึ่งกันและกัน

ขั้นที่ 3 หลักความสัมพันธ์เชื่อมโยง (Connectedness) เป็นขั้นที่ผู้นำกลุ่มเอื้อให้นักศึกษาได้ร่วมแบ่งปันสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเอง (อารมณ์ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ) ด้วยการบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม เชื่อมโยงเนื้อหาความรู้กับชีวิตตนเอง มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง ผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นเอกภาพที่มีผลต่อกันและกัน

ขั้นที่ 4 หลักการเผชิญความจริง (Confronting Reality) เป็นขั้นที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เผชิญมิติภายในตนเองทั้งด้านลบและด้านบวก เช่น ความเขินอาย ความไม่กล้า การหลีกเลี่ยงและ/หรือศักยภาพความสามารถ ความเชื่อมั่น เป็นต้น และกล้าที่จะเผชิญความจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินเดิมของตนเองในด้านที่จะไปมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก

ขั้นที่ 5 หลักความต่อเนื่อง (Continuity) เป็นขั้นที่เอื้อให้นักศึกษาเกิดการใคร่ครวญเรื่องราวประสบการณ์ภายในกลุ่มเป็นระยะ ๆ เพื่อค่อย ๆ หลอมรวมหรือสะสมประสบการณ์จนเกิดคุณภาพและดุลยภาพภายในตนที่มากพอจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งและเกิดความคมชัดขึ้นในตน

จิตปัญญากับการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 :

นักศึกษาวิชาชีพครู

ขั้นที่ 6 หลักความมุ่งมั่น (Commitment) เป็นขั้นที่นักศึกษามองเห็นความหมายอย่างลึกซึ้งและซึ้งซึ้งเอาสิ่งทีเรียนรู้อุปใช้ในชีวิตรประจำวัน ถูกกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจจนมีพลังและความมุ่งมั่นที่จะฝึกฝนตนเองและปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในตน

ขั้นที่ 7 หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) เป็นขั้นที่นักศึกษารู้สึกถึงความ เป็นกลุ่มก้อนหรือเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันและการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคนรวมถึงการสร้างเครือข่ายสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับชีวิต

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า การจัดการเรียนรู้แนวจิตปัญญาสามารถพัฒนา นักศึกษาวิชาชีพครูให้เห็นคุณค่าและเกิดความรักความศรัทธาในวิชาชีพครูมากขึ้น เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง ช่วยลดภาวะความเครียด ส่งเสริมสุขภาพทางจิตใจให้เข้มแข็ง กอปรกับเกิดความอ่อนโยนภายใน มีความพากเพียรและอดทน รู้จักกำกับอารมณณ์ตัวเอง มีสติระลึกรู้และเมตตาตนเองพร้อมทั้งคำนึงถึงจิตใจของคนอื่น เกิดความสำนึกกับผิดชอบ ประพฤติตนอย่างเหมาะสมกับสถานภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี เสียสละเอื้ออาทร เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์แก่สังคม รับรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัชีวิต ตระหนักถึงความสำคัญในการปฏิบัติตนที่ติงามด้วยการมีคุณธรรม จริยธรรมอันเหมาะสมกับจรรยาบรรณวิชาชีพครูและมีความตั้งใจที่จะเป็นครูที่ดีในอนาคต (จักรกฤษณ์ จันทะคุณ, 2560, น. 93-94; วันทนี นามสวัสดิ์, 2557, น. 9; Kuroda, 2014, p. 1400; Impedovo & Malik, 2016, p. 3)

สรุป

จิตปัญญาเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างไคร่ครวญด้วยจิตเหนือสำนึกเพื่อให้เกิด การกระเพื่อมและเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใต้สำนึกผ่านกิจกรรมการฝึกฝนตนเอง (กิจวัตร ประจำวัน ดนตรีศิลปะ การเคลื่อนไหว การสงบนิ่ง กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์สัมพันธ์ทางสังคม พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์) ที่กำกับด้วยการตระหนักรู้ (สติ) จนเกิดการเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึง ความคับแคบตีบตันภายใต้ทัศนะที่มีอุปาทานเข้าไปยึดมั่นอย่างหลงผิด รื้อถอนมายาหิฐู ที่ครอบเคลือบจิตจนขาดอิสระ ปราศจากความสุขและปัญญาอันกระจำจั่ง เป็นไปเพื่อ วิวัฒนาการจิตตนให้เข้าถึงความจริง ความดีและความงาม อันเป็นสัจจะที่มีอยู่ภายในตน และคนอื่น เป็นเหตุนำไปสู่การฝึกฝนศักยภาพความสามารถที่มีอยู่ภายในและดึงออกไปใช้

ให้เกิดประโยชน์เพื่อการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับมิติตัวตนของบุคคล องค์กร สังคม และโลกด้วยจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม นักศึกษาครูจึงเป็นกำลังสำคัญที่จะต้องได้รับการบ่มเพาะคุณลักษณะดังกล่าวเพื่อเป็นคลังปัญญาของสังคมก่อนที่จะไปประกอบอาชีพครูในฐานะ “ครูมืออาชีพ” ต่อไป

รายการอ้างอิง

- จักรกฤษณ์ จันทะคุณ. (2560). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษาที่ส่งผลต่อความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของนิสิตครู มหาวิทยาลัยพะเยา. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*. 10(4), 93-94.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์, และอดิสร จันทรสุข. (2559). ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง : คู่มือกระบวนการจิตตปัญญา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภูสายแดด.
- ประเวศ วะสี. (2550). มนุษย์กับการเข้าถึงความจริงสูงสุด ความจริง ความดี ความงาม. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล.
- _____. (2557). *อภิวัดนักการเรียนรู้สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มาตา.
- มนตรี หลินภู. (2562). ครูกับการแนะนำในศตวรรษที่ 21. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา*. 3(2), 191.
- วันทนี นามสวัสดิ์. (2557). ผลการใช้จิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูสำหรับนักศึกษาครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*. 8(1), 9.
- วิจักขณ์ พานิช. (2548). *จิตผลิบานอ่อนโยนต่อชีวิต อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- ศิริประภา พุทธิกุล. (2553). จิตตปัญญาศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์*. 22(1), 4.
- สมหมาย ปวงบุตร. (2558). *เอกสารประกอบการสอน ชุดวิชาการพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สลักจิต ตรีธรมโสภาส. (2563). *จิตตปัญญากับการจัดการเรียนรู้*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://edu.psu.ac.th/2011/pdf/Jitta.pdf> [2563, พฤษภาคม 7].

จิตตปัญญากับการพัฒนาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 :

นักศึกษาระดับปริญญาโท

- Ariyabhorn Kuroda. (2014). *Contemplative Education Approaches to Teaching Teacher Preparation Program*. Procedia Social and Behaviour Sciences, Published by Elsevier Ltd, [Online]. Retrieved from <http://sciencedirect.com>. [2020, October 7].
- Maria Impedovo, and Sufiana Khatoun Malik. (2016). *Contemplative Practice for Teacher Students : Should It Be Included in Teaching Training Curriculum*. [Online]. Retrieved from [https:// researchgate.net/publication/312580352_Contemplative_Practice_for_Teacher_Students_Should_It_Be_Included_in_Teaching_Training_Curriculum](https://researchgate.net/publication/312580352_Contemplative_Practice_for_Teacher_Students_Should_It_Be_Included_in_Teaching_Training_Curriculum). [2020, October 9].
- Shani Singh. (2017). *Contemplative Pedagogy and Practices In Higher Education : A Tool for Transformative Learning, Youth Development and Social Change*. *International Education & Research Journal*. 3(5), 322.

Received: November 14, 2020

Revised: December 30, 2020

Accepted: May 13, 2021